

İstanbul'un Her yüzü: Temsiliyeti Güçlendiren Planlama

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü İstanbul'daki planlama çalışmaları yaşanabilir, adil, yeşil ve yaratıcı bir İstanbul için bilimsel, şeffaf ve katılımcı planlama ilkesiyle yürütülmekte, planların yapım süreçlerine kent sakinlerinin katılımını sağlamak ve plan süreçlerinde kurumlar ve birimler arası koordinasyon kapasitesini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Müdürlüğümüze bağlı kurulan Katılım Koordinatörlüğü 2019 yılından bu yana stratejik mekansal planlar ve nazım imar planlarında katılım süreçlerini tasarlamakta ve gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda her mekanın kendi özgün koşullarına göre süreçler tasarlanarak Beyoğlu, Kadıköy, Adalar, Avcılar, Ataşehir, Sarıyer, Üsküdar, Maltepe, Ümraniye, Pendik, Eyüp Sultan Bakırköy, Beylikdüzü ve Şişli ilçelerinde farklı düzeylerde katılım araçları geliştirilmiştir.

Sorun Tanımı

Geleneksel planlama süreçlerinin mekandaki sosyo-ekonomik ilişkileri anlamada ve açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar genellikle mekanın dinamiklerini tam olarak kavramaktan uzaktır. Planlama kararlarının büyük ölçüde merkezi bir şekilde alındığı ve yerel halkın bu süreçte yeterince dahil edilmediği durumlar, mekandaki sorunların doğru şekilde tanımlanmasını ve etkili bir şekilde çözülmesini engellemektedir. Bu durum, toplumun gerçek ihtiyaçlarının ve dinamiklerinin göz ardı edilmesine ve temsiliyeti yetersiz grupların ihtiyaçları ve taleplerinin yok sayılmasına neden olmaktadır. Bu durum, toplumsal eşitsizliklerin ve sosyal adaletsizliğin mekansal yansımalarını görmeyi engellemektedir. Bu noktada, katılımcı planlama yöntemleri, sosyal adaletin temelini oluşturan toplumsal grupları etkili bir biçimde dahil ederek daha adil ve kapsayıcı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşım, temsiliyeti yetersiz gruplar başta olmak üzere yerel halkın ve diğer paydaşların deneyimlerini ve görüşlerini sürece entegre etmektedir.

Hedefler ve Öncelikler

Temsiliyeti yetersiz grupların katılımcı planlama süreçlerine dahil edilmesi kentsel mekanın içerdiği farklı ihtiyaç ve taleplerin daha anlaşılabilir olmasını sağlamakta, böylece toplumun her kesimine hitap eden çözümler üretilebilmesini sağlamaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya, farklı grupların yaşam kalitesini yükseltmeye ve mekansal adaleti sağlamaya yönelik bir araç olarak kullanılabilir. Sonuç olarak, sosyal adaleti merkeze alan bir yaklaşımın benimsenmesi, mekan planlamasında her grubun ihtiyaçlarının önceliklendirilmesine ve kapsayıcı mekanların oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Bu nedenle yapılan mekansal strateji

planları ve nazım imar planlarında temsiliyeti güçlendiren planlama yaklaşımı benimsenmiştir. Bu kapsamda önceliklendirilen hedef gruplar, kadınlar, LGBTİ+lar, çocuklar, gençler, öğrenciler, azınlıklar, göçmenler, engelliler, yaşlılar ve hayvanlar olmuştur.

Stratejiler

Toplumsal eşitsizlikleri azaltmak, temsiliyeti yetersiz grupların yaşam kalitesini artırmak ve mekansal adaleti sağlamak amacıyla uygulanan etkili bir planlama yöntemi için temsiliyeti güçlendiren planlama yaklaşımının temel stratejileri şunlardır:

Temsiliyetin Sağlanması: Yeterli temsil edilmeyen grupların ihtiyaç ve taleplerinin belirlenmesi.

Dahil Etme: Temsiliyeti yetersiz grupların planlama sürecine aktif olarak dahil edilmesi. Katılımcı toplantılar, çalıştaylar veya odak gruplar gibi yöntemler kullanılmıştır. Bu sayede, grupların görüşleri ve önerileri doğrudan planlama kararlarına yansıtılmıştır.

İşbirlikleri Geliştirme: Planlama sürecinde temsiliyetinin güçlendirilmesi hedeflenen gruplar arasında işbirlikleri ve ortaklık ilişkilerinin teşvik edilmesi. Farklı grupların bir araya gelerek daha etkili ve kapsayıcı çözümler üretmesi sağlanmaktadır.

Güçlendirme: Temsil edilmeyen grupların kapasitelerini artırmak amacıyla eğitim, danışmanlık veya destek programları gibi önlemlerin alınması. Bu, grupların kendi ihtiyaçlarını ifade etme ve mekansal kararlara etkide bulunma yeteneklerini güçlendirmektedir.

Kaynaklar

Planlama alanlarında katılım süreçlerinin tasarımı, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü'ne bağlı Katılım Koordinatörlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu süreçte planın yapıldığı ilçelerin planlama ekipleri ile ortak çalışılmakta, etkinlik organizasyonları birlikte yürütülmektedir. İnsan kaynağı Şehir Planlama Müdürlüğü'nde çalışan personeldir.

Etkinliklerin organizasyonu için kurum içi paydaşlar, İstanbul Kent Konseyi, ilçe belediyeleri, sivil toplum kuruluşları, sivil inisiyatifler ile işbirliği yapılmaktadır. Bu kurumlar hem paydaş listelerinin oluşturulması hem de katılım çalışmalarının yaygınlaştırılması ve hedeflerine ulaşması konusunda sürece katkı sağlamaktadır. Örneğin, Beyoğlu'nda Tarlabası kadınların ihtiyaçları ve talepleri ile ilgili yerelde bulunan Tarlabası Toplum Merkezi (TTM) ile ortak çalışılmıştır. TTM, Tarlabası'daki

kadınlarla odak grup toplantıları yaparak içinde önerilerin de yer aldığı rapor hazırlamıştır. Katılım sürecinin en etkili kaynakları paydaşlardır.

Halk toplantısı, hafıza yürüyüşü, odak grup görüşmeleri, forum, panel, şenlik, atölye vb. etkinliklerin organizasyonunda ihtiyaç duyulan mekan, duyuru, ekipman vb. ihtiyaçların büyük bir çoğunluğu paydaşların kaynaklarıdır. Bununla birlikte gerektiği durumlarda bütçe ihtiyacı Müdürlüğün yaptığı ihaledeki katılım etkinlik bütçesi üzerinden karşılanmaktadır. Bununla birlikte yapılan etkinliklerin raporları ve süreç hakkındaki gelişmeler Şehir Planlama Müdürlüğünün internet sitesi olan **sehirplanlama.ibb.istanbul** üzerinden yayınlanmaktadır. İnternet sitesi katılımın yaygınlaştırılması için önemli bir kaynak olarak ön plana çıkmaktadır.

Uygulama Süreci

Katılımcı planlamanın uygulanabilmesi için üç aşamalı bir süreç takip edilmektedir. İlk aşama ön hazırlık ve katılım sürecinin tasarlanması aşaması olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada planlama alanına yönelik ana ve acil gündem konuları incelenerek katılımın kapsam ve ilkeleri belirlenmekte, tüm sosyal gruplar incelenerek paydaş profili tanımlanmakta, katılım düzey ve yöntemlerine yönelik genel çerçeve oluşturulmaktadır.

İkinci aşama katılımcı planlamanın uygulanması aşamasıdır. Bu aşamada, ilk olarak planın ana ilkeleri belirlenmektedir. Ardından, paydaş analizi ve haritalaması yapılmakta ve katılım stratejisi oluşturulmaktadır. Planlama alanına yönelik stratejik yaklaşımlar oluşturulduktan sonra plan analiz ve sentez çalışmaları tamamlanmaktadır. Bu aşamada, paydaşlarla birlikte katılımcı planlama gündemlerine yönelik faaliyetler yoğun olarak gerçekleşmekte ve ortak kararlar üretilmektedir.

Katılımcı planlama süreçlerinin saha çalışmaları ve araştırmalar ile yoğunlaştığı ikinci aşamada plan bölgelerinde yer alan tüm paydaş gruplarının tespit edildiği paydaş listeleri oluşturulmaktadır. Paydaşların belirlenmesine ilişkin çalışmalarda bölgelere özgü sosyal profillerin ortaya konulduğu, sürece dahil edilmesi gereken genel ve spesifik tüm sosyal grupların tanımlanması, ön görüşmelerin ve odak grup toplantılarının yapılması sağlanmaktadır. Saha çalışmaları sırasında, bölgedeki tüm paydaşlarla sürdürülebilir bir ilişki kurmak, bilgi paylaşımını artırmak ve cinsiyet eşitliği ile toplumsal kapsayıcılık ilkelerine odaklanarak temsiliyeti güçlendirmek amacıyla farklı sosyal gruplara uygun özgün katılım araçları geliştirilmektedir. Bu aşama bölgedeki tüm paydaşların sorunlarının ve taleplerinin topladığı toplantıların yapıldığı ve plan kararlarının oluşturulduğu kritik bir aşamayı temsil etmektedir.

Plan bölgesinde temsiliyeti açısından güçlendirilmesi gerektiği belirlenen sosyal grupların katılım süreçlerine dahil edilmesine yönelik olarak;

- Kadınlar ve LGBTİ+'lar ile toplantılar, söyleşiler ve forumlar gerçekleştirilmesi,
- Göçmen gruplarla odak grup toplantılarının yapılması
- Yaşlı ve engellilerle birebir ve toplu söyleşilerin gerçekleştirilmesi
- Gençlerle yüzyüze ya da çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmesi
- Öğrenciler ile üniversitelerde forumlar düzenlenmesi
- Çocuklar ile park ve açık alan etkinlikleri düzenlenmesi
- Hayvan hakları inisiyatifleri ile toplantılar düzenlenmesi
- Cemaat Vakıfları ile odak grup toplantılarının gerçekleştirilmesi sağlanarak yaşadıkları bölgeye ilişkin her gruptan paydaşın farklı görüş ve taleplerinin toplanması amaçlanmaktadır.

Son aşama ise katılımcı planlamanın uygulanması, değerlendirilmesi ve izlenmesi aşamasıdır. Bu aşamada tüm paydaş görüşlerinin yeniden alındığı, geri besleme ve revizyon yapmaya olanak sağlayacak bir mekanizma oluşturularak stratejik mekansal plan ve nazım planların tamamlanması ve onaylanması için gerekli adımlar uygulanır.

Uygulama Sonuçları

Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından 2019 yılından bu yana katılımcı yöntemlerle mekansal strateji planları ve nazım imar planları hazırlanmıştır. 14 ilçede farklı seviyelerde gerçekleştirilen katılım uygulamalarının en yaygın olduğu yerler Adalar, Avcılar Yeşilkent Mahallesi, Ataşehir Ferhatpaşa Mahallesi, Beyoğlu ve Kadıköy Merkez olmuştur. Birbirinden farklı ölçeklere ve konulara sahip bu bölgelerde temsiliyeti yetersiz gruplarla odak grup toplantıları, şenlikler, hafıza yürüyüşleri, forumlar, atölyeler düzenlenmiştir. Bu etkinliklerin sonucunda elde edilen verilerle kadın, LGBTİ+, engelli, çocuk, genç, azınlık, göçmen, yaşlı ve hayvan haklarını gözetim politikası ve stratejiler üretilmiş; eylemler ve mekansal kararlar alınmıştır. Alınan stratejik ve mekansal kararlardan bazıları şöyledir:

Adalar

- **Çocuk Parkları İçin Özelleştirilmiş Tasarımlar:** Yaş gruplarına uygun çocukların taleplerine göre park tasarımlarının yapılması
- **Sosyal Hizmet Noktaları:** Gençlerden yaşlılara, engellilerden diğer temsiliyeti zayıf gruplara destek programlarının oluşturulması için sosyal hizmet merkezleri kurulması
- **Atların Adalar'da Korunması:** Adalar'da kalan atların sağlıklı bir şekilde yaşamasını teşvik etmek.
- **Eğitim Programları:** Genç ve kadın istihdamını teşvik etmek için turizm rehberliği, restorasyon teknikerliği, ekolojik ahşap tasarım, Ada Mutfağı, tarımsal üretim, arıcılık ve güzel sanatlar gibi alanlarda eğitimler sunulması.

Avcılar-Yeşilkent

- **Kadın İstihdamı:** Mahallede yaşayan kadınlar için yeni istihdam alanları yaratılması
- **Genç İstihdamı:** Meslek edindirme kursları ve atölyelerin düzenlenmesi

Ataşehir Ferhatpaşa

- **Donatı Alanları:** Kadınlar, gençler ve çocuklar için sağlık, spor, dinlenme, kültürel ve sosyal faaliyetler için alanlar oluşturulması

Beyoğlu

- **Eğitim Fırsatları:** Türkçe okuma-yazma kurslarının kadınlara ücretsiz ve kolayca ulaşılabilir şekilde sunulması
- **Gençlik Merkezi:** Üniversite öğrencileri ve gençler için "Beyoğlu Gençlik Buluşma Noktası"nın oluşturulması
- **Engelli Destek Ağı:** Engelliler arasında iletişimi kolaylaştırmak için "Engelli İletişim Ağı"nın kurulması
- **Hayvan Sağlığı:** "Beyoğlu Hayvan Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi"nin açılması
- **Çocuk Hakları:** Çocukların haklarını korumak için "Çocuk Hakkı Koordinasyonları"nın oluşturulması
- **Erişilebilir Konutlar:** Engelli ve yaşlıların yaşadığı konutların sokak bağlantılarının güçlendirilmesi için fiziksel düzenlemeler yapılması
- **Kadın İstihdamı:** Kadın istihdamını artırmak amacıyla "Mor Bayrak" uygulamasının hayata geçirilmesi

Kadıköy Merkez

- **Kreşler ve Çocuk Merkezleri:** Yetersiz bölgelerde çocuk etkinlik merkezleri ve kreş sayısının artırılması.
- **Yaşlı Destek Merkezi:** Yaşlılara yönelik aktif yaşam ve destek sunmak amacıyla Yaşlı Gündüz Bakımevi ve Yaşlanma Enstitüsü açılması
- **Erişilebilir Kamusal Alanlar:** Meydanlar ve yeşil alanlar dahil olmak üzere kamusal alanların erişilebilirliğinin artırılması
- **Kapsayıcı Atölyeler:** "Korku mekanları" olarak bilinen bölgelerde kapsayıcı atölyeler düzenlenerek mekansal geliştirmelerin yapılması

Planlama Sürecinden Kazanılan ve Benzer Projelerde Kullanılabilecek Deneyimler

Katılımcı planlama süreçleri kapsamında bölgedeki tüm araştırmalar, saha etkinlikleri ve toplantılardan elde edilen bulguların, sosyo-ekonomik ve mekansal açıdan her

paydaş için adil bir şekilde paylaşılabilir ve erişilebilir olmasını amaçlayan stratejik ve nazım imar plan çalışmaları geliştirilmektedir.

Yapılan çalışmalarda kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımını desteklemek, gençlerin ve çocukların sosyalleşebilecekleri kamusal alanları oluşturmak, azınlık gruplarının ihtiyaç ve taleplerini incelemek, engelli ve yaşlıların kamusal hizmetlere erişim ihtiyacını karşılamak, evsizlere ya da hayvanlara yönelik bütüncül politikaları kent mekanında izlemek, dezavantajlı gruplar için sağlık ve psikolojik destek hizmetlerini güçlendirmek ve göçmenlerin daha kapsayıcı kamusal hizmetlere erişimi arttırmak gibi önemli çıktılar elde edilmiştir.

Planlama süreçlerinde temsiliyetini güçlendirmeyi hedeflediğimiz farklı grupların projeye katılımı ile;

- Yaşlıların tercihlerinin gözetilmesi, yaşlı dostu mekanların oluşturulması ve yönlendirme levhaları, sokak düzenlemeleri gibi detaylar ile yaşlıların yaşam kalitesinin artırılması,
- Çocukların güvenli ve kentteki risklere maruz kalmadan oyun oynayabilecekleri alanlara, eğitim olanaklarına ve sosyal etkileşimlere erişimlerinin sağlanması,
- Gençlerin kentsel yaşam içerisindeki beklentileri ve talepleri, kentteki yaşam kalitesinin ve çeşitliliğin artırılması, güvenli ve çekici kamusal alanlar, kültürel etkinlikler ve sosyal mekanların oluşturulması,
- Cinsiyet eşitliğine dayanan bir bakış açısı geliştirilerek, kamusal alanların kadınlar için güvenli ve kapsayıcı olması ve kadınların kentte daha adil bir yaşam sürdürebilmesi,
- Engellilerin kentteki ihtiyaçları ve planlama süreçlerine katılımı, kentsel yaşamın daha kapsayıcı ve erişilebilir hale getirilmesi,
- Azınlık toplulukları ile ortak bir zemin oluşturma ve katılım sürecinde güvenli bir etkileşim ortamı sağlanması,
- Göçmenlerin haklarını koruyan "kent hakkı"na yönelik ilkelerin ortaya konması ve güvenli kent mekanlarının oluşturulması konularında önemli kazanımlar sağlandığı görülmüştür.

Sonuç olarak, planlama süreçlerinde kapsayıcı temellerin oluşturulmasını sağlamak amacıyla kritik öneme sahip ancak yeterince temsil edilmeyen farklı sosyal profillerin tanımlanması, süreçlere dahil edilmesi ve bu gruplara odaklanarak katılım süreç planlarının oluşturulması gereklidir. Şehir planlama çalışmalarının daha şeffaf, kapsayıcı ve bilimsel yürütülmesi adına tüm vatandaşların planlama süreçlerine dahil olabildiği ve temsil edildiği katılım mekanizmalarının geliştirilmesini önemsiyoruz.